Nr 44.

Ankom till riksdagens kansli den 6 april 1934 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om uppställande av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk m. m.

I tvenne likalydande, till lagutskott hänvisade motioner, nr 137 i första kammaren av herr *Wohlin* m. fl. och nr 307 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Malmö m. fl., vilka motioner behandlats av första lagutskottet, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla *dels* om skyndsamt återupptagande av utredningen om revision av gällande näringsfrihetsförordning, varvid särskild uppmärksamhet borde fästas vid frågan om näringsfrihetens begränsning genom uppställande av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk, *dels ock,* därest denna utredning därtill kunde giva anledning, om framläggande av förslag till lagbestämmelser i ämnet.

Beträffande de skäl, som föranlett motionärernas hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Gällande bestämmelser.

Enligt 1 § i kungl. förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet är svensk man eller kvinna, med de undantag och inskränkningar samt under de villkor i övrigt som i förordningen upptagas, berättigad att i stad eller å landet idka handels- eller fabriksrörelse, hantverk eller annan hantering med mera. För rättigheten att med biträde av annan än hustru och hemmavarande barn till avsalu tillverka fabriks- och hantverksarbeten eller såsom yrke utöva annan hantering fordras enligt 2 § såsom villkor att råda över sig själv och sin egendom. I 4, 5 och 6 §§ stadgas om gift kvinnas, stärbhusdelägares och omyndigs rätt att idka näringsyrke. I 7 § meddelas vissa särskilda bestämmelser angående tillverkning genom kemisk behandling, rening av brännvin m. m. 8 § innehåller vissa speciella undantag i fråga om bokhandel och boktryckeri m. m. Enligt 9 § skall den som i stad vill med biträde av annan än hustru och hemmavarande barn till avsalu tillverka fabriks- och hantverksarbeten eller såsom yrke utöva annan hantering skriftligen anmäla sig i Stockholm hos överståthållareämbetet och i annan stad hos magistraten eller stadsstyrelsen. Vill någon å landet utöva dylikt näringsyrke, skall han göra anmä-

lan hos länsstyrelsen. Enligt 11 § äro lantmän oförhindrade att utan anmälan med biträde av hustru, hemmavarande barn och tjänstehjon till avsalu förfärdiga de fabriks- och hantverksarbeten, vilka såsom föremål för husflit kunna av dem åstadkommas. Vidare äga sådana för statens eller kommuns räkning stiftade inrättningar, vilka avse fattig- eller fängelsevård, ävensom undervisnings- och vårdanstalter av alla slag att, utan iakttagande av vad i förordningen eljest är föreskrivet, till avsalu tillverka fabriks- och hantverksarbeten. I förordningen meddelas även vissa straffbestämmelser. Slutligen meddelas särskilda bestämmelser om den rätt till idkande av handel eller annat näringsyrke, som kan förvärvas av utlänning.

Tidigare utredning.

Vid upprepade tillfällen under de senaste årtiondena ha från köpmanna- och hantverkarhåll framställningar gjorts hos Kungl. Maj:t om revision av gällande näringsfrihetslagstiftning. Som önskemål har därvid framhållits, bland annat, att viss yrkesskicklighet och bokföringskunskap borde fordras för rätt till självständig näringsutövning.

Sedan kommerskollegium den 2 juni 1913 avgivit utlåtande över då föreliggande framställningar samt Sveriges hantverksorganisation härefter i en den 31 december 1920 dagtecknad skrift gjort ytterligare framställning i saken, underställdes ärendet den 25 februari 1921 av dåvarande chefen för handelsdepartementet Kungl. Maj:ts prövning. Kungl. Maj:t beslöt härvid att en ingående utredning skulle verkställas. Under arbetets gång inhämtades yttrande från handelskamrar och andra näringsorganisationer samt från länsstyrelser och magistrater. Den 24 november 1922 beslöts emellertid att utredningsarbetet skulle vila.

Sedan härefter olika näringskorporationer vid upprepade tillfällen, bland andra Sveriges hantverksorganisation i en den 11 augusti 1924 dagtecknad skrift, hemställt om revisionsarbetets återupptagande, uppdrog Kungl. Maj:t den 27 september 1924 åt kommerskollegium att fullfölja det för en revision av gällande näringslagstiftning erforderliga utredningsarbetet samt till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, som av utredningen kunde föranledas. Efter bearbetning av det tillgängliga utredningsmaterialet hade kollegiet överläggningar i ärendet med representanter för handelskammarmötets kommitté, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges hantverksorganisation och Sveriges grossistförbund.

I utlåtande den 24 oktober 1928 lämnade kommerskollegium en översikt över de särskilda frågornas dåvarande läge jämte olika framkomna reformförslag och angav de huvudsakliga riktlinjer, efter vilka enligt kollegiets mening en författningsrevision borde företagas.

Den 26 april 1929 underställde dåvarande chefen för handelsdepartementet ärendet Kungl. Maj:ts förnyade prövning samt anförde därvid, att det vid de överväganden, som ägt rum inom departementet, visat sig, att ställningstagandet till de av kommerskollegium skisserade riktlinjerna för en revision av näringsfrihetsförordningen och därmed sammanhängande författningar svårligen kunde äga rum, innan formulerade förslag till författningsbestämmelser förelåge. Efter hemställan av departementschefen lämnades honom därför bemyndigande att tillkalla högst två sakkunniga för att inom departementet biträda med upprättande av förslag till lagtext. Sedan revisionssekreteraren William Hemberg, vilken med stöd av nämnda bemyndigande tillkallats, på grundval av kommerskollegiets berörda utlåtande utarbetat preliminära utkast till näringslag m. m., infordrades yttranden över utkasten av samtliga länsstyrelser, av magistrater och stadsstyrelser i rikets städer ävensom av skolöverstyrelsen, statistiska centralbyrån, kontrollstyrelsen, rikets handelskammare, Sveriges köpmannaförbund, Stockholms och Malmö köpmannaföreningar, Sveriges hantverksorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges allmänna lantbrukssällskap, Sveriges advokatsamfund, kooperativa förbundet, fullmäktige för samtliga svenska handelsresandeföreningar och Sveriges organiserade gårdfarihandlare. Kommerskollegium avgav därpå den 6 juni 1931 utlåtande över utkasten.

Vad särskilt beträffar frågan om *rätt att utöva hantverk* framställdes redan på ett tidigt stadium efter näringsfrihetsförordningens tillkomst krav om näringsfrihetens begränsning i viss utsträckning. Från hantverkarhåll har sålunda särskilt klagats över hantverksskicklighetens avtagande och hantverkets tillbakagång i allmänhet, vilket förhållande åtminstone till viss del tillskrivits den rådande friheten att starta hantverksrörelse. Då vem som helst utan några kvalifikationer eller någon erfarenhet i yrket kunnat etablera sig som hantverkare, hade hantverkets anseende dragits ned, konkurrensen hade urartat till en tävlan enbart om lägsta pris utan hänsyn till fullgott arbete, hantverkets konkurrenskraft i förhållande till industrien hade undergrävts, och även den kunnigaste hantverkare hade ofta att kämpa med stora svårigheter för att hålla sin rörelse uppe. Sveriges hantverksorganisation hade för sin del yrkat, att som villkor för rätten att självständigt utöva hantverk skulle i huvudsaklig överensstämmelse med norsk lag om hantverksnäring av den 25 juli 1913 krävas viss tids praktik i yrket, genom gesällbrev eller på annat lämpligt sätt styrkt yrkeskunskap samt kunnighet i bokföring och kostnadsberäkning.

I sitt principutlåtande av den 24 oktober 1928 anförde *kommerskollegium* härutinnan i huvudsak:

Ehuru ingen torde vid en återblick på utvecklingen under det gångna halvseklet vilja göra gällande, att icke den allmänna näringsfriheten varit en kraftig hävstång i den enastående uppblomstringen inom det ekonomiska

livet i vårt land liksom annorstädes, kunde man såsom förhållandena utvecklat sig icke heller förneka, att den nära nog obegränsade friheten att öppna näringsverksamhet medfört vissa efter hand alltmera framträdande olägenheter särskilt inom hantverket och detaljhandeln.

De upprepade klagomål, som framkommit från ifrågavarande näringskretsar, bottnade ytterst i en strävan att i konkurrensförminskande syfte kringgärda den egna yrkesutövningen. Därvid framhölles — och sannolikt med rätta —, att dessa näringsfång i stor utsträckning icke kunde under nuvarande konkurrensförhållanden bereda sina utövare ett nödtorftigt uppehälle. Från den enskildes synpunkt kunde skäl av dylik art förklarligt nog anses utgöra fullgoda motiv för ett ingripande från det allmännas sida. Vid ett mera vidsynt betraktelsesätt måste emellertid främst hävdas, att hantverket och detaljhandeln hade till uppgift inom samhällets ekonomiska liv att i konsumtionens intresse frambringa och omsätta nyttigheter men icke att såsom självändamål bereda utkomst för sina utövare. En sådan syn på det föreliggande problemet innebure självfallet icke, att icke hantverket och detaljhandeln liksom annan samhällelig nyttig verksamhet ägde befogade krav på stöd från det allmännas sida. Åt dessa båda betydelsefulla grenar av samhällets ekonomiska organisation, inom vilka en väsentlig del av landets befolkning funnes sysselsatt, borde tvärtom ägnas all den omsorg, som erfordrades för beredande åt dem av möjligast gynnsamma förutsättningar för fyllande av deras speciella uppgifter resp. inom produktionen och varuförmedlingen. Men den gjorda invändningen riktade sig mot den på sina håll förekommande felaktiga utgångspunkten för den föreliggande frågans bedömande, att en del av dessa näringsidkare ägde befogade krav på en sådan undantagsställning i den fria konkurrensen, att de skulle under alla förhållanden kunna få sin försörjning av verksamheten ifråga.

Med ett sådant betraktelsesätt som det nu angivna kunde i själva verket konsumenternas och näringsidkarnas intressen i den föreliggande frågan, vilka ofta förmenats stå i motsättning mot varandra, sägas i huvudsak sammanfalla. Det vore nämligen tydligt, att de svaga ekonomiska betingelser, varunder hantverket och detaljhandeln i regel bedreves, med nödvändighet måste medföra en motsvarande sänkning av yrkenas nivå ur såväl organisatorisk som teknisk synpunkt. Härav uppstode otvivelaktigt så småningom ytterst menliga verkningar för konsumenterna i form av högre priser och lägre varukvaliteter samt i allmänhet försämrade möjligheter att på det mest ändamålsenliga sättet tillgodose sitt behov av nyttigheter. Denna omständighet, att konsumenterna och näringsidkarna hade ett samfällt intresse av en kvalitativt högt stående hantverksproduktion och en rationellt organiserad varuförmedling, vore uppenbarligen ägnad att avsevärt förstärka de skäl, som talade för det allmännas mellankomst till avhjälpande så vitt möjligt av de förhandenvarande missförhållandena.

Emellertid rådde — icke minst bland näringsidkarna själva — ganska delade meningar om vad som härvidlag kunde anses lämpligt och tillrådligt. Ifrågavarande meningsmotsättning hade kommit till uttryck såväl i i de under utredningens gång införskaffade preliminära yttrandena från myndigheter och näringskorporationer som ock vid de överläggningar, kollegium haft med representanter för skilda näringskretsar.

Efter redogörelse för berörda yttranden fortsatte kollegiet:

Då kollegium för egen del haft ifrågavarande spörsmål under övervägande, hade kollegium icke kunnat undgå att finna de från hantverks- och detalj-

handelskretsar förordade utvägarna ägnade att väcka starka betänkligheter. Särskilt gällde detta kravet på viss yrkeskompetens eller viss yrkeserfarenhet såsom legalt villkor för rätt att idka näring. Frågan härom syntes kollegium äga betydligt större räckvidd än vad man inom närmast intresserade kretsar i allmänhet vore böjd att tro. Vad som särskilt komplicerade det ifrågavarande spörsmålet vore — såsom också i flera av de ovannämnda yttrandena framhållits — detsammas nära beroende av den praktiska yrkesutbildningens organiserande. Tydligt vore, att, om det allmänna för rätten att idka hantverk eller detaljhandel uppställde såsom villkor viss kompetens eller viss tids erfarenhet inom yrket resp. inom branschen, det också måste vara sörjt för att den enskilde ägde möjlighet förvärva dylik kompetens eller erfarenhet på ett för honom icke alltför betungande och svåråtkomligt sätt. Om så icke vore förhållandet, skulle ett legalt villkor av nu avsedd innebörd påtagligen kunna medföra avsevärt större inskränkningar i den allmänna näringsfriheten, än som därmed egentligen avsetts, och i varje fall skulle därav följa en starkare begränsning av konkurrensförhållandena, än som ur det allmännas synpunkt kunde anses gagneligt. Man kunde också befara en utveckling i den riktning, att uppfyllandet av det legala villkoret kunde urarta till enbart en formalitet, vilket naturligen föga skulle motsvara de avsedda syftena. Otvivelaktigt skulle det ofta komma att inträffa, att den erforderliga yrkeskompetensen mera formellt förvärvades genom utnyttjande av personliga förbindelser eller genom ekonomiska uppoffringar, medan den verkliga dugligheten — i saknad av dylika hjälpmedel — hölles utestängd från hantverksyrkena och från detaljhandeln.

Tillkomsten av legala kompetensvillkor för rätten att idka näring utan samband med en lagstiftning om lärlingsväsendet skulle också medföra avsevärda svårigheter med avseende å ett rättvist bedömande av huruvida den i lag fastställda yrkeskompetensen i det enskilda fallet vore för handen. I saknad av objektiva grunder för prövningen härav skulle lätteligen rena tillfälligheter eller mera subjektiva inflytanden kunna bliva avgörande. Rörande de svårigheter, kollegium här åsyftade, hade kollegium under senare år varit i tillfälle att vinna erfarenhet vid tillämpningen av en specialförfattning rörande behörighet att utöva visst yrke, nämligen förordningen om rätt att vara installatör av elektriska anläggningar. Och dock finge framhållas, att nämnda författning innehölle ganska preciserade bestämmelser om såväl den teoretiska utbildning som den praktiska yrkeskompetens, vilken skulle vara för handen för tillstånds beviljande. Bemärkas borde också, att i Norge, vars näringslagstiftning ofta åberopats såsom exempel vid kraven på införande av legala kompetensvillkor, man sedan länge ägde en detaljerad lagstiftning om lärlingsväsendet.

Av nu anförda skäl hade kollegium funnit det vara ofrånkomligt, att det nu avsedda näringsvillkoret, om det överhuvud skulle av lagstiftaren upptagas, förbundes med en lagstiftning om lärlingsutbildning och yrkesprov, genom vilken möjlighet bereddes envar att under av det allmänna kontrollerade former och villkor förvärva nödig yrkeskompetens och yrkeserfarenhet. I betraktande härav hade kollegium med hänsyn jämväl till frågan om revision av näringsfrihetsförordningen ägnat speciellt intresse åt den praktiska yrkesutbildningens ordnande. Tyvärr hade emellertid utvecklingen på sistnämnda område icke varit sådan, att den kunnat utgöra någon grund för förslag till reformer av nu avsedd innebörd ifråga om rätten att idka näring. Kollegium finge härutinnan erinra om ett av kollegium, socialstyrelsen och skolöversty-

relsen den 10 mars 1927 avgivet utlåtande[1] i lärlingsfrågan, i vilket ämbetsverken på grund av det rådande opinionsläget bland arbetsgivare- och arbetareorganisationerna nödgades förorda, att från det allmännas sida en avvaktande hållning tillsvidare intoges i avseende å lagstiftningen om lärlingsväsendet.

Såsom läget vore, ansåge kollegium icke tillrådligt att förbinda rätten att idka näring med ett legalt villkor om viss yrkeskompetens eller yrkeserfarenhet.

Vidare framhöll kollegiet att krav på kunskap i yrkeskalkylation eller bokföring icke syntes kunna uppställas för hantverkets del utan samband med en reglering av yrkesutbildningen i allmänhet.

I *det inom handelsdepartementet utarbetade författningsutkastet* medtogos — i enlighet med kommerskollegiets förslag — inga bestämmelser om viss yrkeskunskap eller viss tids praktik som villkor för rätt att idka näring.

I *yttrandena över utkastet* uttalade sig handelskammaren för Örebro och Västmanlands län samt skolöverstyrelsen för kraven på styrkt yrkeskompetens och praktik, varjämte även länsstyrelsen i Östergötlands län och magistraten i Södertälje ansågo dessa krav värda beaktande. Sveriges hantverksorganisation vidhöll sin tidigare ståndpunkt. Vissa myndigheter tillstyrkte kravet på styrkt bokföringskunskap.

Kommerskollegium anförde i sitt utlåtande den 6 juni 1931 beträffande frågan om uppställande av legala kompetensvillkor för hantverkets vidkommande till en början, att kollegiet vid den förnyade prövning, som kollegiet ägnat detta spörsmål, icke kunnat undgå att fästa synnerligt avseende vid den opinion inom hantverkskretsar, som i de avgivna yttrandena kommit till uttryck. Vidare framhöll kollegiet i huvudsak följande:

Det skäl, som från några håll förts fram i främsta planet — nämligen behovet av skydd för den stora allmänheten mot icke yrkeskunniga hantverkare — funne kollegium mindre talande. De olägenheter, som icke minst ur konsumenternas synpunkt vore oundgängligen förenade med ett på legala kompetenskrav grundat system, syntes väga betydligt tyngre än den risk, som allmänheten utsattes för genom icke yrkeskunniga hantverkare. Denna risk borde ej överskattas. Redan nu syntes det icke möta några svårigheter för den, som ville ha ett hantverksarbete utfört, att genom hänvändelse till hantverkssammanslutningar eller eljest på förhand förvissa sig om den persons kompetens, som han ärnade anlita. Från konsumenthåll hade anspråk på ökat skydd i förevarande hänseende ej heller under diskussionen framställts. Därtill komme, att konsumenternas intresse i detta hänseende ytterligare kunde tillgodoses på den vida enklare väg, som redan i principutlåtandet berörts, nämligen genom mästarbrev. Den, som ville för ett mera krävande hantverksarbete anlita en verkligt kvalificerad kraft, kunde då hänvända sig till en företagare, som innehade mästarbrev, och därigenom vinna större trygghet att få arbetet förstklassigt utfört.

Det vore dock icke enbart den konsumerande allmänhetens intressen, hantverkets utövare önskade få skyddade, då de krävde, att innehav av

[1] Tryckt i Sociala meddelanden 1927 nr 4.

mästarbrev skulle uppställas som villkor för rätt till självständig hantverksutövning. Detta långt gående krav motiverades också med andra skäl.

Djupare sett torde till grund för det från hantverkshåll så starkt framträdande kravet på viss yrkeskompetens för rätten att driva hantverk ligga en känsla av att genom det senaste halvseklets ekonomiska utveckling hantverket försatts i ett oförmånligt läge. Det vore med andra ord fråga om återverkningar av industrialiseringsprocessen. Denna psykologiskt fullt förklarliga känsla hade i några av de till hantverksorganisationen avgivna utlåtandena tagit sig uttryck i uttalanden, att det förhållande, att kompetenskravet icke upptagits i det uppgjorda förslaget till näringslag, innefattade ett underskattande av hantverket som sådant. Uttalanden från olika hantverkssammanslutningar landet runt gåve ett livligt intryck av, att hantverkets trångmål egentligen bottnade i den konkurrens, som den yrkeskunnige hantverkaren hade att utstå förnämligast från två håll, nämligen från de icke yrkeskunniga hantverkarnas sida och från industrien. En målande bild av denna dubbla frontställning, i vilken särskilt vissa hantverksgrenar befunne sig, gåve det yttrande, som avgivits av Sveriges skräddaremästares centralförening. Det framhölles däri, att en person med stor lätthet kunde, trots bristande kunskap, igångsätta en affär i skrädderibranschen. Därtill fordrades endast ett à två rum, några enkla hjälpmedel och en symaskin, tagen på avbetalning. Kunskapen bestode oftast däri, att vederbörande möjligen kunde sy en kostym, under det att själva utbildningen för att kunna driva näringen, tillskärning, affärsdriftens ledning och kalkylation, alldeles saknades. Dessa yrkesutövare nödgades för att erhålla arbete gå till konkurrens med fabriksarbetet, konfektionsindustrien. Följden bleve en »ruinerande prissättning», varigenom hela yrket droges ned och de aktningsvärda strävanden, som från vissa håll gjordes för att bibehålla yrkesnivån, omintetgjordes.

Den ståndpunkt, kollegium intagit till denna fråga och alltjämt vidhölle, hade för visso icke dikterats av ett underskattande av hantverkets betydelse, ej heller av en bristande värdering av de svårigheter, med vilka hantverket för närvarande hade att kämpa. Men kollegium förmenade, att dessa svårigheter icke vore av den art, att de läte sig övervinnas med hjälp av de ifrågasatta lagstiftningsåtgärderna.

Ett konsekvent genomförande av principen, att hantverket skulle förbehållas endast verkligt yrkesutbildat folk, skulle uppenbarligen göra det nödvändigt, *dels* att låta kompetenskravet gälla såväl på landet som i städerna, *dels ock* att ge dessa yrkesutbildade ensamrätt eller monopol att utföra allt vad som kunde anses hänförligt till »hantverksarbete». Det syntes också enligt vad kollegium inhämtat på ledande håll inom hantverksorganisationen vara avsett, att en näringslag hos oss borde grundas på dessa principer. För att garantera uppehållande av ett sådant system bleve det nödvändigt att straffbelägga den, som, utan att vara yrkesutbildad hantverkare eller anställd hos en sådan, företoge sig att mot ersättning åt annan utföra hantverksarbete. En hantverkslagstiftning av så strängt monopolistisk karaktär skulle emellertid knappast vara genomförbar. Det skulle säkerligen vara i hög grad stridande mot allmänhetens uppfattningssätt, att det vore en brottslig gärning att — låt vara mot ersättning — hjälpa en annan vid något arbete, som kunde rubriceras såsom »hantverksarbete». För stora grupper av landsbygdsbefolkningen vore hemslöjden som bekant en betydande förvärvskälla. Men även hemslöjdsarbete utfört i förvärvssyfte bleve med den principiella utgångspunkt, som ovan angivits, ett straffbart intrång på hantverkarnas skyddade förvärvsområde. Att undantaga dylikt arbete från straffbudets tillämp-

lighet skulle svårligen gå för sig, ty var skulle en hållbar gräns dragas mellan »hemslöjd» och annat »hantverksarbete».

Det kunde också påpekas, att en så strängt monopolistisk hantverkslagstiftning, som med tillmötesgående av kraven på hantverkarhåll skulle bli gällande, för närvarande icke funnes i något land. Den norska lagen, som ofta åberopades som lämplig förebild för oss, hade dock i *två* synnerligen väsentliga avseenden frånträtt kravet på yrkeskompetens. För det första gällde lagen nämligen obligatoriskt blott i städerna, medan densamma bleve tillämplig på landsbygden endast efter särskilt beslut av regeringen på framställning av de kommunala myndigheterna. En dylik frivillig underkastelse under lagen hade, oaktat densamma varit i gällande kraft i sjutton år, ej beslutats av mer än sex kommuner. I »ladestæder», motsvarande våra köpingar och municipalsamhällen, gällde lagen, såvida ej regeringen gjorde särskilt undantag, vilket skett i fråga om ett tjugotal dylika samhällen. Vidare medgåve den norska lagen rätt för envar såväl i stad som på landet att utan att styrka sin kompetens »ernære sig ved haandverksdrift, naar han dertil icke bruker hjælp av andre end sin hustru og hjemmevarende börn». En dylik s. k. »frihaandverker» ägde även rätt att till utförande av den del av sitt personliga arbete, som icke krävde hantverkskunskaper, begagna nödvändig »haandlangerhjælp».

De avvikelser, som i Norge sålunda måst företagas från principen om legala kompetenskrav för hantverkets utövare, syntes ej heller hos oss kunna undvikas. Eljest skulle andra berättigade intressen komma att på ett betänkligt sätt trädas för nära. Vad först beträffade frågan, huruvida kompetenskravet skulle gälla obligatoriskt blott för städer och stadsliknande samhällen och icke för landsbygden, så kunde man med säkerhet förvänta, att hantverkare med den stadgade yrkesutbildningen komme att slå sig ner huvudsakligen i städer och större samhällen. Landsbygdens befolkning skulle då vid behov bliva nödsakad att anlita mången gång avlägset boende hantverkare. Det vore alldeles uppenbart, att om ett dylikt system verkligen skulle efterlevas, detta skulle för landsbygdens befolkning innebära högst kännbara olägenheter och medföra en avsevärd fördyring av denna befolknings utgifter för nödvändig hantverkshjälp.

Om en hantverkslagstiftning hos oss ej skulle upptaga det andra av de i Norge gällande undantagen — det som gäller s. k. frihantverkare — skulle lagen på ett synnerligen betänkligt sätt inkräkta på stora befolkningslagers lojala försörjningsmöjligheter. En arbetslös snickeriarbetare skulle t. ex. icke kunna utnyttja sin yrkesskicklighet för att livnära sig på att tillverka föremål, som kunde betecknas såsom hantverksarbeten, en arbetslös konfektionsarbetare skulle vara lagligen hindrad att reparera kläder o. s. v. Det vore uppenbart, att samhället icke borde beröva arbetsvilliga medborgare möjligheten att hederligen försörja sig. Det kunde icke vara något tilltalande perspektiv, att dylika personer skulle vara utlämnade att omhändertagas av den allmänna hjälpverksamheten.

Om det således syntes vara ofrånkomligt att även hos oss i båda de ovan berörda hänseendena göra undantag från den ensamrätt till hantverk, som skulle tänkas bli de yrkesutbildade tillerkänd, hade man allt skäl att fråga sig, om ej dessa undantag vore så betydelsefulla, att de praktiskt taget reve sönder systemet.

Skulle hos oss, i likhet med vad som skett i Norge, det legala kompetenskravet i princip begränsas till städerna och möjligen även större samhällsbildningar på landsbygden, så vore ej gärna möjligt att undgå en kon-

sekvens, som man också nödgats draga i Norge, nämligen att i viss omfattning *lokalt* skydda städernas yrkeskunniga hantverksutövare. Ett sådant lokalt skydd hade visserligen från Sveriges hantverksorganisation ej yrkats, men hantverksorganisationen hade därvid utgått ifrån att lagens kompetenskrav skulle bli generellt gällande. Då en sådan linje, enligt vad nyss påvisats, ej gärna vore genomförbar, utan man måste räkna med, att landsbygden i princip bleve undantagen från kompetenskravets tillämplighet, så följde därav att också en viss lokal kompetensbegränsning vore ofrånkomlig. Klart vore nämligen att, om kompetenskravet överhuvudtaget skulle äga någon betydelse, landsbygdens icke yrkeskunniga hantverkare icke kunde få fritt konkurrera med städernas yrkeskunniga. Därvid skulle emellertid frihantverkarnas ställning bli synnerligen svårreglerbar. Frågan bleve: skola frihantverkarna, d. v. s. de, som i huvudsak ej sysselsätta andra än familjemedlemmar, tillåtas att utföra arbete i andra kommuner än där de äro bosatta eller där de hava sin verkstad. Ginge man därvid den väg, man valt i Norge — nämligen att låta frihantverkarna röra sig utan lokala skrankor — komme en frihantverkare i en landskommun att ha en förmånligare ställning i konkurrenshänseende än en hantverkare i samma kommun, som hade anställda biträden utom familjen. Den senare vore utestängd från möjligheten att utföra ett arbete i en närbelägen stad, även om han skulle kunna utföra arbetet i fråga utan anlitande av biträde, men frihantverkaren vore det icke. Att åter generellt begränsa frihantverkarnas rätt att verkställa arbete till den kommun, där han hade bostad eller verkstad, skulle givetvis vara alldeles för strängt och särskilt på landsbygden bereda påtagliga olägenheter både för hantverkaren och för dem, som toge hans tjänster i anspråk. Ej heller kunde åt en yrkeskunnig hantverkare i stad beredas skydd mot frihantverkarna i samma stad. Redan av det sagda framginge, att en rättvis avvägning av denna lokala konkurrensbegränsning knappast läte sig göra och i varje fall skulle leda till ett mycket invecklat reglementerande. Därtill komme, att det syntes synnerligen svårt att i praktiken få dessa lokala skrankor respekterade. Redan den norska lagens förhållandevis enkla föreskrifter hade visat sig vara lätta nog att kringgå. En snickare i en landskommun, som finge i uppdrag att göra ett hantverksarbete för en person i en närliggande stad, kunde utföra arbetet hemma i sin verkstad, men skulle något särskilt installationsarbete erfordras hos kunden, måste detta verkställas av en snickare på platsen, såvida ej landssnickaren vore frihantverkare, i vilket fall han, såsom förut nämnts, vore obunden av de lokala begränsningarna. Vid butiksinredningar o. d. brukade då ofta ordnas så, att en hantverkare i staden formellt stode för arbetet, medan det i själva verket utfördes av en hantverkare från annan ort. Det sade sig självt, att det skulle vara ytterligt svårt att på ett verkligen effektivt sätt övervaka lagens tillämpning i de enstaka fallen. Och det bulvansystem, som uppgåves i stor omfattning florera i Norge, hade lagstiftningen knappast någon möjlighet att komma till rätta med. Det förefölle föga troligt, att våra hantverkare, som sedan lång tid tillbaka varit vana vid att få fritt utöva sitt hantverk, skulle önska se sin hantering instängd i lokala skrankor, som bunde den skicklige och lojale utövaren av hantverksyrket, medan den mindre lojale ej droge i betänkande att med begagnande av de kryphål lagen erbjöde åsidosätta de stadgade inskränkningarna. Och dock vore ett lokalt skyddssystem, såsom tidigare visats, ofrånkomligt, såvida det äskade skyddet mot icke yrkesutbildade hantverkare skulle bli av något värde.

Beträffande det andra av de ovan berörda undantagen från de legala kom-

petenskraven, nämligen de s. k. *frihantverkarnas* rätt att även i städerna driva hantverksrörelse, borde ej förbises, att detta undantag i själva verket innebure ett synnerligen betydelsefullt ingrepp i den uteslutanderätt till hantverksarbete som skulle förbehållas de formellt yrkesutbildade. Den enda skillnaden, som skulle föreligga mellan de båda grupperna, skulle bestå däri, att frihantverkarna ej finge i sin rörelse sysselsätta andra än familjemedlemmar och sådana icke familjemedlemmar, som sysselsattes med arbete, vartill icke krävdes hantverkskunskap. De yrkesutbildade hantverkarnas företrädesrätt skulle alltså bestå i befogenheten att antaga kvalificerad biträdeshjälp. Det förefölle som om denna företrädesrätt knappast vore av den betydelse, att den kunde rättfärdiga de förhoppningar om hantverkets regeneration, som man inom hantverkskretsar knöte till den nya lagen. Det bleve uppenbarligen ofta fråga om en prövning av ytterst subtil art, huruvida ett visst arbete vore mer eller mindre kvalificerat. I Norge hade t. ex. förelupit rättstvister, där fråga varit om en raksalongsinnehavare, som var frihantverkare, ägde rätt att anställa biträde för att tvåla in kunderna; huruvida en målare, som låtit en lärpojke skrapa stolpar i och för målning, skulle straffas därför att biträdet också grundat stolparna. Det syntes knappast vara att förvänta, att man från allmänhetens sida skulle komma att hysa förståelse för det förnuftiga och berättigade i ett dylikt i yrkesskyddets syfte tillkommet restriktionssystem. Och även för de yrkesutbildade hantverkarna själva skulle föga vara vunnet, om en eller annan frihantverkare bleve bötfälld för en slik förseelse. Snarare kunde väl befaras, att den allmänna opinionen ej skulle underlåta att reagera mot tillämpningen av en dylik lag.

Även i andra hänseenden kunde en lagstiftning om legala kompetenskrav förväntas ge upphov till synnerligen invecklade lagbestämmelser. Det kunde visserligen synas vara enkelt nog, att i en lagparagraf stadga, att för rätten att driva hantverksnäring kräves intyg om vederbörandes kompetens. En sådan lagstiftning förutsatte emellertid uppenbarligen ett bestämmande av ej blott vad som överhuvudtaget skall räknas som hantverk utan även en närmare *avgränsning mellan olika yrken* ävensom ingående föreskrifter om fordringarna för att nödig kompetens i yrket skall kunna anses föreligga. Den vunna kompetensen kunde givetvis ej berättiga vederbörande att utöva annat än just det yrket, som vore avsett.

Kommerskollegium framhöll härefter de svårigheter, som uppstå vid försök att giva tillfredsställande bestämmelser i dessa hänseenden, och belyste med exempel från Norge de vanskligheter, som möta såväl vid bestämmelsernas avfattande som vid deras tillämpning i praktiken. Vidare erinrade kollegiet om att en särskild svårighet uppkomme när det gällde att bestämma de juridiska personernas ställning. Det måste nämligen tillses, att icke denna företagsform valdes för att kringgå kravet på yrkeskompetens. Slutligen vore det uppenbart, att övervakningen av den ifrågasatta lagstiftningen ej vore lätt att ordna.

Kollegiet gjorde härefter följande sammanfattning av sin ståndpunkt till förevarande spörsmål:

Vid det förnyade övervägande, som ägnats frågan huruvida legala kompetenskrav borde uppställas för rätten att idka hantverk, hade kollegium icke kunnat undgå att hysa allvarliga betänkligheter mot en dylik ordning.

Att genomföra det ifrågavarande kravet med den stränghet, som från hantverkshåll önskades, syntes — om ej andra berättigade intressen skulle trädas för när — icke vara görligt. Om åter kompetenskravet begränsades dels lokalt till städer och möjligen stadsliknande samhällen, dels ock till hantverkare, som i rörelsen sysselsatte andra än make och barn, syntes den principiella utgångspunkten för hantverkarnas krav — att endast den, vars kompetens i viss ordning konstaterats, skulle ha rätt att utöva ett hantverk — vara så modifierad, att ur hantverkssynpunkt så avsevärda fördelar knappast vore förenade med systemet, att de skulle uppväga de ofrånkomliga olägenheterna. Tanken att ifrågavarande system skulle kunna föra hantverket över de svårigheter, med vilka det otvivelaktigt hade att kämpa, syntes kollegium bottna i en övertro på lagstiftningens förmåga att råda bot på de ekonomiska verkningarna av förändringar i produktionsbetingelserna. De rubbningar, som bleve en följd av dylika förändringar, kunde enligt kollegiets mening säkrast övervinnas genom att de näringsgrenar, som drabbades av dylika rubbningar, av egen kraft anpassade sig efter det nya läget.

Under åberopande av det anförda hemställde kollegiet, att det av hantverksorganisationen framförda önskemålet om legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk icke måtte vinna statsmakternas bifall.

Frågan om uppställandet av legala kompetensvillkor för rätten att driva hantverk upptogs därefter till behandling i *propositionen nr 41 till 1932 års riksdag* med förslag till lag om kringföringshandel och tillfällighetsförsäljning m. m.

Föredragande departementschefen anförde därvid bland annat:

Hans principiella inställning till de önskemål och krav, som från hantverkets målsmän kommit till uttryck, kunde i korthet angivas så, att åt denna betydelsefulla gren av samhällets ekonomiska organisation väl borde från det allmännas sida ägnas all den omsorg, som erfordrades för beredande av möjligast gynnsamma förutsättningar för fyllande av dess speciella uppgifter inom produktionen, men att därvid icke heller borde släppas ur sikte vad som ur den konsumerande allmänhetens synpunkt syntes mest ägnat att betjäna dess intressen.

Man syntes bland hantverkarna själva knappast ha tillräckligt beaktat de praktiska verkningarna av en bestämmelse, enligt vilken endast den, som behörigen styrkt sin yrkeskunskap, skulle få utöva yrket. Såsom kommerskollegium framhållit i sitt utlåtande av den 6 juni 1931, syntes det icke låta sig göra att genomföra en sådan ordning utan att samtidigt medgiva vittgående undantag från huvudregeln. På de av kollegiet anförda skälen syntes det ofrånkomligt att undantaga frihantverkarna eller, såsom de här i landet vanligen plägat benämnas, självförsörjarna, d. v. s. lämna envar frihet att utan styrkande av sin kompetens försörja sig genom hantverksarbete, då rörelsen utövades allenast av honom själv eller med hjälp av familjens arbetskrafter. Vidare syntes av praktiska skäl oundgängligt att helt undantaga den egentliga landsbygden från lagens tillämplighetsområde eller i varje fall göra dess tillämpning beroende på framställning av kommunala myndigheter. Med stöd av erfarenheten från Norge, där en lagstiftning av denna innebörd sedan åtskilliga år tillbaka varit gällande, hade kommerskollegium i sitt nu berörda utlåtande utförligt påvisat, hur förhållandena enligt kollegiets mening skulle gestalta sig, om en dylik lagstiftning här för-

verkligades, samt redogjort för de vanskligheter och i åtskilliga hänseenden otillfredsställande resultat, som därvid kunde förväntas uppkomma. Dessa olägenheter, vilka synts vara i allt väsentligt ofrånkomliga, vore av sådan beskaffenhet, att de måste anses mer än uppväga de fördelar, som systemet skulle medföra.

På grund härav funne departementschefen sig icke kunna tillstyrka, att praktisk utbildning, yrkeskunskap eller förfarenhet i kostnadsberäkning gjordes till legalt villkor för rätt till självständig hantverksutövning.

För avhjälpande av de svårigheter, varmed de enskilda hantverkarna hade att kämpa, vore sålunda enligt departementschefens förmenande de legala kompetensvillkorens väg icke framkomlig. Det stöd från det allmännas sida, som näringsidkarna kunde påräkna för sina strävanden till yrkeskompetensens höjande, syntes böra lämnas efter samma linjer som dittills, alltså huvudsakligen genom statsunderstöd till kommunala och enskilda lärlings-, yrkes- och verkstadsskolor, andra anstalter för yrkesundervisning, de olika näringsorganisationernas verksamhet, studieresor, utbildning av lärlingar genom yrkesskickliga hantverkare och dylikt.

I en del yttranden hade gjorts gällande, att det för detaljhandelns och hantverkets män ingalunda vore omöjligt att genom sina organisationer, genom samarbete och inbördes överenskommelser av egen kraft förverkliga det mål för vars uppnående lagstiftningens ingripande påfordrats. Det syntes också ligga i öppen dag, att på denna väg betydande resultat borde kunna nås.

Första lagutskottet, som behandlade propositionen, anförde i sitt utlåtande, nr 20, i denna del:

Propositionen innebure ett upptagande av endast några särskilda av de vittomfattande frågor, vilka under de långvariga förarbetena varit under behandling. Vad som i första hand föranlett yrkandena på en revision av näringslagstiftningen och under förarbetena tilldragit sig det största intresset syntes ha varit kraven på införande av legala kompetensvillkor för rätt att idka hantverk m. m., men dessa krav hade genom förevarande proposition blivit avvisade. Utskottet ville för sin del uttala sin anslutning till den ståndpunkt till denna fråga, som sålunda intagits, och kunde därvidlag hänvisa till de av föredragande departementschefen i propositionen anförda skäl.

Vid utskottsutlåtandet, däri propositionen i övrigt avstyrktes, funnos fogade två reservationer i vilka dock icke ifrågavarande spörsmål berördes. Det genom propositionen framlagda lagförslaget förföll därefter genom skiljaktiga beslut i kamrarna.

Motionerna.

I förevarande motioner anföres bland annat:

I icke ringa mån torde de svårigheter, mot vilka hantverkarna hava att kämpa, vara en följd av den väldiga ökning av antalet självständiga företagare inom hantverket, som de senaste åren förekommit. Med krisen har följt en omfattande nyetablering inom nära nog samtliga yrken. De nya företagarna hava givetvis i viss utsträckning utgjorts av arbetare från be-

stående hantverksföretag, vilka på grund av krisen måst permitteras och vilka till följd därav etablerat egna rörelser. I betydande omfattning torde emellertid de nya företagarna hava bestått av arbetslösa från industri, handel och jordbruk med ringa eller inga kvalifikationer för yrkets utövande. Över hela landet och inom alla yrken klagas allmänt över den skadegörelse, som förövas inom yrkena av sist angivna kategorier företagare, vilka utföra arbeten till nära nog hur låga priser som helst, därigenom pressande prisnivån till förfång och skada för de verkliga yrkesmännen. Den till följd av konkurrensen från »bönhasar» minskade avsättningen hos hantverksmästarna har resulterat i ökad permittering av hos dem anställda, fackutbildade arbetare. Även för allmänheten ha de skildrade företeelserna haft ytterst menliga verkningar i form av fuskarbeten och försämrade varukvaliteter.

För hantverkets fortbestånd torde de skildrade missförhållandena utgöra en allvarlig fara. En grundbetingelse för att hantverket skall kunna hävda sig i samhället är, att allmänhetens tro på det goda, hållbara hantverksarbetet icke utplånas. Genom det undermåliga arbete, som nu på många håll av icke fackutbildade hantverkare presteras, torde det vara fara värt, att allmänhetens förtroende för hantverkets utövare försvinner.

Uppenbart är att de statliga åtgärder, som genom inrättandet av lånefonden för ackordslån och förlagslån åt hantverkare igångsatts till stödjande av företagare inom hantverket, icke kunna åstadkomma något effektivt bestående stöd åt hantverksnäringen såsom sådan utan allenast medföra viss hjälp åt ett begränsat antal hantverkare. De för låneverksamheten anslagna medlen medgiva sålunda lån endast till en ringa procent av landets hantverkare. Genom det av statsmakterna uppställda kravet å säkerhet för beviljade lån ställas vidare de sämst lottade hantverkarna, vilka sakna möjligheter att anskaffa sådan säkerhet, utanför möjligheten att erhålla erforderliga lån.

Enligt vår uppfattning äro de rådande svårigheterna för flertalet hantverkare att bedriva sin rörelse och därav förskaffa sig sin utkomst för närvarande så stora, att möjligheten och lämpligheten av genomgripande åtgärder å lagstiftningens väg för beredande av berättigat skydd för hantverkarna i deras yrkesutövning böra göras till föremål för allvarligt övervägande. Särskild uppmärksamhet torde härvid böra fästas vid frågan om begränsning av näringsfriheten genom uppställande av ett legalt villkor om viss yrkeskompetens eller yrkeserfarenhet för rätten att bedriva hantverk. De ändrade förhållandena synas oss motivera omedelbart återupptagande av utredningen om revision av näringsfrihetsförordningen.

Såsom förebild för den ifrågasatta lagstiftningen å området torde lämpligen böra uppställas den norska lagen om hantverksnäring av den 25 juli 1913. Genom sagda lag torde i Norge ett verksamt skydd hava beretts hantverket och dess utövare.

I motionerna erinras slutligen om att legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk införts även i vissa andra länder.

Utskottet.

Enligt vad utskottets redogörelse visar har frågan om uppställande av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk nyligen varit föremål för en ingående utredning. Kommerskollegium har därvid i sina ovannämnda utlåtanden åren 1928 och 1931 klarlagt de betydande svårigheter som spörs-

målet innesluter. Enligt utskottets mening har kollegiet även visat att den monopolisering av hantverket som i viss utsträckning genomförts i Norge icke utgör något efterföljansvärt exempel. Beträffande de tungt vägande skäl som i övrigt anförts mot införande i vårt land av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk kan utskottet hänvisa till nämnda utlåtanden.

Utskottet vill för egen del endast framhålla, att utskottet icke kan finna skäl till antagande att hantverket genom införande av legala kompetensvillkor skulle kunna erhålla det stöd som dess målsmän eftersträva. Det torde vara otvivelaktigt att de svårigheter som uppstått för hantverket under de senare årtiondena huvudsakligen utgjort återverkningar av den pågående industrialiseringsprocessen. I motionerna framhålles visserligen, att hantverket under de sista åren försatts i ett ännu bekymmersammare läge än förut genom en av arbetslösa personer företagen, alltmera omfattande nyetablering, och ett stort antal till utskottet inkomna framställningar från hantverkarsammanslutningar ha bekräftat motionärernas uppgifter härom. Utskottet beaktar till fullo de synnerligen betydande svårigheter med vilka hantverket för närvarande har att kämpa. Det måste dock anses mindre tilltalande att genom uppställande av vissa legala kompetensvillkor hindra arbetslösa personer från att skaffa sig sin utkomst inom ifrågavarande näringsgrenar. Utskottet vill erinra om att för upprätthållande av dylika föreskrifter uppenbarligen fordras vissa straffbestämmelser, och det bjuder mycket emot att staten med straff hotar i och för sig lovvärda strävanden av den enskilde att icke falla det allmänna till last. I övrigt vill utskottet endast anmärka, att en ny näringslagstiftning icke bör grundas på de mer eller mindre exceptionella förhållanden som kunna råda under en långvarig kris.

Då utskottet sålunda icke kan ansluta sig till tanken att i vårt land införa legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk, anser sig utskottet icke heller ha anledning att på grund av förevarande motioner påkalla ett återupptagande av den utredning angående näringslagstiftningen som avslutades med 1932 års proposition angående kringföringshandel med mera. Härvid har dock inom utskottet ifrågasatts huruvida det icke kunde vara lämpligt att upptaga till närmare undersökning frågan om en förbättrad lärlingsutbildning. I ett av kommerskollegium, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen år 1927 avgivet och av kommerskollegium omnämnt utlåtande i denna fråga anförde emellertid de nämnda ämbetsverken, att de på grund av det rådande opinionsläget bland arbetsgivare- och arbetareorganisationerna nödgades förorda att från det allmännas sida en avvaktande hållning tills vidare intoges i avseende å lagstiftningen om lärlingsväsendet. Det kan måhända icke heller påräknas, att ett mera omfattande statligt ingripande i lärlingsfrågan skulle ha någon större framgång innan nämnda organisationer intaga en mera välvillig hållning. För opinionsbildningen i detta avseende ha uppenbarligen hantverksorganisationerna en viktig uppgift att

fylla. Utskottet förutsätter att, därest någon väsentlig ändring inträder i arbetsgivare- och arbetareorganisationernas berörda inställning till lärlingsfrågan, de förutnämnda ämbetsverken icke skola underlåta att upptaga denna fråga till förnyad behandling.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 april 1934.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman, Klefbeck, Bissmark, Norling*, Svenson* i Eskhult, *Forssell*, Karlsson* i Gillberga och *Velander*;*

från andra kammaren: herrar *Linnér, Hedlund* i Östersund, *K. A. Westman*, Sjögren, Olsson* i Rimforsa och *Olsson* i Mellerud, fröken *Wellin** samt herr *Johnsson* i Kalmar.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herr *Linnér,* vilken med instämmande av herrar *Bissmark* och *Hedlund* ansett, att utskottets utlåtande från och med det stycke som har kantrubriken **Utskottet** bort erhålla följande lydelse:

»Den utredning som av kommerskollegium verkställts angående införandet av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk har ådagalagt, att en lagstiftning i sådant syfte är förenad med betydande svårigheter, vilka exempelvis den av motionärerna åberopade norska lagstiftningen icke lyckats lösa. Då ej heller eljest någon anvisning kunnat lämnas på utvägar för en monopollagstiftning, som skulle leda till verkligt gagn för hantverkets utövare och den konsumerande allmänheten, har utskottet icke kunnat förorda åtgärder i sådant syfte.

Däremot synes det icke uteslutet att nyssnämnda båda intressen kunna befrämjas genom åtgärder av annat slag. De konkurrenssvårigheter, av vilka hantverket för närvarande lider, kunna icke endast förklaras genom industrialiseringens verkningar. Hantverket torde vid sidan av den industriella produktionen ha en särskild uppgift att fylla för att tillgodose konsumenternas behov av kvalitetsprodukter och deras önskan att få en mera personlig smak tillfredsställd. Ett betydelsefullt och ganska vidsträckt område torde således även för framtiden tillkomma hantverket såsom ett naturligt arbetsfält. Den bestämda förutsättningen härför är dock att hantverket allt fortfarande i huvudsak utövas av personer med skolad yrkesskicklighet.

I de krav på lagstiftning, som framkommit från hantverkets organisationer och som berörts i de föreliggande motionerna, synes frågan härom vara grundläggande. Alla stödåtgärder för hantverket vare sig i form av lagstiftning eller på annat sätt torde förutsätta en god utbildning av hantverkets lärlingar. Med den utveckling, som de yrkesbetonade fortsättningsskolorna numera vunnit, synes det icke uteslutet, att lärlingsutbildningen kan anknyta till redan befintliga eller jämförelsevis lätt uppnådda anordningar. Frågan härom kräver emellertid en mera ingående undersökning.

Att en sådan undersökning företages nu, synes påkallat jämväl ur den synpunkten, att därigenom till äventyrs kan yppa sig en utväg att åtminstone för något antal unga personer bereda tillträde till yrken, där de efter vunnen utbildning kunna stanna kvar och få sin försörjning. Då ungdomsarbetslösheten blivit ett av samhällets allvarligaste problem, bör man icke försumma att se till, huruvida här en utväg kan öppna sig att på ett mera bestående sätt än genom tillfälliga kurser, om ock för ett begränsat antal, skapa tillträde till arbetsmarknaden. Intresse för frågan bör kunna påräknas från vederbörande organisationer.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att förnyad utredning måtte verkställas angående lärlingsutbildningen inom hantverket.»

2) av fröken *Wellin,* som under hänvisning till de av motionärerna anförda skäl yrkat bifall till de i motionerna framställda yrkanden.